

ЙОРДАН ПЕНЧЕВ И НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ТЕКСТОВА ЛИНГВИСТИКА

Цветомира Венкова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София

Резюме

Статията проследява приноса на Йордан Пенчев в началния етап на българската текстова лингвистика. Между 1962 и 1968 Пенчев разширява анализа на изречението извън неговите граници, към отношенията в сложното синтактично цяло и абзаца. Текстът откроява и анализира негови публикации по теми, свързани с текстовата кохезия и интенционалността: присъединяване на изречения, въвеждащи и вметнати думи и изрази. Обръща се и внимание на межкултурните влияния, мотивирали първите текстови изследвания у нас.

Ключови думи: текстова лингвистика, Йордан Пенчев, трансформационна граматика.

Keywords: text linguistics, Jordan Penčev, transformational grammar.

JEL: Z1.

Увод

Малко познат е фактът, че езиковедът Йордан Пенчев е сред първите у нас, работили в полето на текстовата лингвистика между 1962 и 1968 г. Той тръгва в тази нова посока паралелно с интереса си към американската трансформационно-генеративна граматика. Успоредните му търсения са израз на усета му към новото в езиковото описание.

Както е известно, съвременната текстова лингвистика започва в САЩ с дискурсия анализ на З. Харис, вж. [31], но в началото езиковедската общност не ѝ обръща особено внимание, защото всеобщия интерес се насочва към Н. Чомски и неговите трансформации във „втрешността“ на изречението. В началото на 60-те години на XX в. текстовите изследвания получават тласък в СССР с негласната реабилитация на силния руски формалистичен интерес към текста от 20-те години и тезата за „сложното синтактично цяло“. Тази съветска теза намира отзвук в Източна Европа и у нас – първо при Й. Пенчев. Скоро и на Запад и в САЩ се обръща специално внимание на текстовите и функционалните подходи, напр. [30], които получават силно развитие през 70-те години, връщайки се като влияние към Източния блок.

Още в зората на този процес, в началото на 60-те години, Й. Пенчев тръгва в България в посока на разширяване на анализа на изречението извън неговите граници, към надизреченските текстови отношения. Методологическите пътеки са още непрокарани, тъй като текстовата лингвистика, извън традиционната реторична парадигма, е все още непозната област у нас. Полезни за него са идеи от други езикови школи – САЩ, СССР, ГДР, за които обаче дори и в родините им още няма неразработени аналитични модели и терминологичен апарат.

След 1968 Пенчев не се връща повече към текстови въпроси, а се ориентира главно към трансформационно-генеративния модел. Обаче основната част от ранните му текстове [13, 14] – за вметнати и присъединителни конструкции – дословно се пренася в Академичната граматика на българския език, т. 3, вж. [7]. Тъй като тази граматика и до днес е най-известната монография за българската граматика, то влиянието на Пенчевите идеи, ориентирани към текста, остава значимо.

В посочения период Пенчев тръгва към надизреченски анализ по три основни теми: присъединяване на изречения; въвеждащи думи и изрази и вметнати думи и изрази. С други думи, Пенчев по същество засяга междуизреченските единства, текстовата кохезия и текстовата интерперсоналност. За тях той не разработва свой модел за текстов анализ, но прави конкретни текстово-ориентирани анализи на посочените теми.

По-долу ще разгледаме тези ранни приноси на Пенчев към българската текстова лингвистика, без да губим от поглед и към интереса му към формалния синтаксис. Резултатите му са осветлени в перспективата на преноса на идеи между различните национални школи.

1. Присъединяване на ново изречение към предходно изречение

1.1. Публикации по темата

Присъединяването е основна тема в ранните трудове на Й. Пенчев: от 1962 (първата му граматическа статия изобщо) до 1968. В този период темата за *присъединяването* е развита в седем публикации, от които пет статии и две монографии: [10] *Присъединяването като синтактично явление*; [11] *Конструкции с безсъюзно присъединяване и конструкции с обо-*

собяване на части на изречението в съвременния български език; [12] *За синтактичната характеристика на някои случаи на добавяне*; [13] *Въвеждащи и вметнати думи и изрази в съвременния български книжовен език*; [14] *Присъединяването в съвременния български книжовен език* – дисертация с диплома за кандидат на науките от 29.06.1966; [15] *Части на изречението в съвременния български книжовен език* (Присъединяването присъства и тук в съпоставка със съчинението - при съюзите *както и, та (че), и то, тоест*); [16] *Един начин на свързване при непълни изречения*. Темата му отнема много време – защитава дисертация по нея цели 11 години след зачисляването си през 1955.

За Пенчев *присъединяването* е вид *добавяне*, т.е. *добавянето* включва три подвида: *присъединяване, обособяване, вмятане*, вж. [10, 14]. От тях, *присъединяването* и *вмятането* стават обект на две отделни негови кратки монографии. *Обособяването* е вече разгледано от друга авторка в [6], но при нея Пенчев критикува разбирането му като „стилистично-граматична категория“, а не в „синтактичен аспект, т.е. в отношение с други синтактични явления“, смесването на статично с перифразно описание и липсата на разграничаване между обособяване и присъединяване, срв. [12, 14]. Той скицира накратко „трансформационно обяснение“ на обособяването чрез елипса: „*Иван, недоволен, реши да се брани*. ← *Иван, (който беше) недоволен, реши да се брани*“ [12]. (Примерите в текста са от съчиненията на И. Пенчев със съкращения).

Пенчев разглежда два вида *присъединяване*. От една страна – вътрешноизреченско (което нарича *интонационно-смислово*) на: а) еднородни части в простото и сложното съставно изречение: „*Там бяха всички учители, а също така и някои родители*“; б) на прости изречения в сложното съчинено изречение: „*Той носеше вода, доеше кравите, а също и месеше*“; в) на определително изречение към цялото предходно съдържание: „*И всичко на него беше набито с паспал, което издаваше, че е воденичар*“. От друга страна, фокусът е върху междуизреченското присъединяване на изречения в състава на текста (което нарича *смислово*): „*От двете страни на пътя има високи върби. Зад върбите ливади и кукурузи*“. Обаче в хода на работата си Пенчев често третира заедно добавянето между прости изречения в състава на сложни съчинени изречения и между отделни изречения, срв: *Той носеше вода, доеше кравите, а също и месеше. – Той носеше вода, доеше кравите. А също и месеше*. Като обект на изследване се заявява междуизреченското при-

съединяване: „Въпросът за присъединяването не се поставя за структурата на изречението, а се отнася към въпроса за строежа на надфразовото единство (сложното синтактично цяло)“ [14].

Анализът на междуизреченското присъединяване съдържа редица лексикални и структурни присъединителни думи и изрази, наречени по-късно *кохезивни елементи* в текстовата лингвистика, вж. [30]. Откроява се повторението на смислов елемент, напр. *Нож може да държи в устата си. И от този нож човек би умрял*; както и полисиндетон: *Като грейнала оная ми ти месечина ъ покрила островърхите върхове. И гледаш смътни грамади. И всичко това тъмнее*. [10, 14].

1.2. Заявена методика

Пенчев скицира метод на **трансформационен анализ** на присъединяването. Според него „присъединените изказвания могат да се разглеждат като трансформации на изречения, в които се елиминира цялото предходно изречение като изходна част [14]: *Той умира. От удар*. ← *Той умира. Той умира от удар*.

Този метод е следван от З. Харис, както и по-рано от А. Пешковский, които също виждат присъединената част като изречение с „непълнен състав“. Пенчев посочва, че Харис третира присъединеното изречение като резултат от *съкращаваща трансформация*, т.е. елипса, която нарича „нулев заместител“: „*He came, and Ø fast*. ← *He came and he came fast*“. *Той дойде, и то Ø бързо*. ← *Той дойде и той дойде бързо*.

1.3. Приложена методика

В интерпретацията му на междуизреченското присъединяване обаче се наблюдава разминаване между заявената методология и действителния анализ поради прилагане и на още няколко подхода.

На първо място, подобно на съветската Академична граматика, той използва **статично елиптично обяснение** на добавянето, при което присъединената част е непълна, но това се приема без връзка с еквивалентно пълно изречение като трансформация. Методът обаче не е приложен докрай, защото не се посочват последователно елиптичните елементи.

От друга страна, Пенчев понякога следва алтернативен подход: **без елипса в структурата** на присъединената част. Той я обвързва направо с опорната ѝ част в предходното изречение, наречена по-късно в американското езиковедие *котва (anchor)* или *домакин (host)*, вж. напр. [14].

Освен това, на редица места коментарът му е единствено в плана на **прозодичните характеристики** на присъединената част.

Също така използва и **темо-ремен анализ**: присъединените изречения се разглеждат като **рема** в цялостната темо-ременна конструкция. Критикувайки съветската Академична граматика в това отношение, Пенчев приема идеята за „полето на напрежение между тема и рема“ на немския езиковед К. Боост [29]. Допълва тази идея и с „комуникативното напрежение“ при К. Карпов [8], както и с „познавателната установка на говорещия“ при В. Адмони [14].

Всеки от тези методи се съчетават с частични **семантични пояснения**.

С редуването на методи, Пенчев проявява известна непоследователност в описанието. Вероятно той развива трансформационната си концепция в крайния етап на работата по дисертацията, 1965-1967, като не се връща, за да я приложи последователно в целия анализ. Или смята, че това би било проблемно в тогавашната ни езиковедска среда.

Най-последователна е последната му статия по темата [16], писана след защитата на дисертацията. В нея вече присъединеното изречение се описва единно като елиптична структура на надизреченско ниво. Там се разглеждат два вида междуизреченски отношения: присъединителни – подобни на вътрешноизреченско присъединяване, и неприсъединителни – подобни на вътрешноизреченско обособяване: [16]. Очертава се структура за добавеното изречение, посочват се липсващи изреченски функции, техните възможни структурни реализации и кореферентност. Освен това се добавят интонационни и семантични селективни признаци. Тъй като тази статия излиза при културно-политическото „замразяване“ след Пражките събития на 1968, не се споменава нито З. Харис, нито трансформациите. Така политическата ситуация оставя без теоретическа рамка най-конкретната статия на Пенев за междуизреченското присъединяване.

1.4. Присъединяване и обособяване

В посочените му трудове въпросът за разграничаване на *присъединяването* от *обособяването* заема особено съществено място. Пенчев води тази битка сам, тъй като другите автори също ги отъждествяват като „една обща категория с две страни“ [11]. Той отделя четири критерия за присъединяване: семантичен (добавяне на ново съобщение), логически (отделно логическо ударение), интонационен (низходяща интонация) и прозодичен (дълга пауза), вж. [11]. По мое мнение обаче, по-голяма описателна сила би имала съпоставката между *присъеди-*

няване и *съчинение*, поради по-голямата близост между тях.

1.5. Текстът като отношения

Важен принос на Пенчев е търсенето в теоретичен план на различни отношения между изреченията в текста: *подчинение*, *съчинение*, *добавяне* (*присъединяване*, *обособяване*, *вмятане*), *съотношение* и др. Затова, той винаги тръгва от отношението към конкретния изреченски анализ, като отделя особено внимание на разграничаването между отношенията. Сред тях той избира да се концентрира за анализ върху отношения, различни от подчинението. Това е смело решение, тъй като те се смятат за периферни в различна степен. Те обаче му позволяват да погледне и към надизреченската, текстова връзка, където подчинението е по-рядко явление.

2. Въвеждащи и вметнати думи и изрази

Друг аспект на тестовата лингвистика е свързан с въвеждащите и вметнатите думи и изрази. За първи път в нашата граматика, Пенчев разграничава въвеждащи от вметнати елементи – значителна стъпка към уточняването на периферните изреченски и междуизреченски, а от там – и текстови, отношения. За него те са „две независими една от друга категории“, образувачи „усложнено изречение – просто ли сложно“ [13]. Синтактичното отношение, което те изразяват, Пенчев нарича *съотношение* по [22], вж. [13]. На тях Пенчев посвещава една единствена публикация, която е отделна монография: *Въвеждащи и вметнати думи и изрази в съвременния български книжовен език* [13], изпреварила дисертацията за присъединяването с една година.

2.1. Въвеждащи думи и изрази

Въвеждащите думи и изрази са пряко свързани в текстовата лингвистика с основното понятие *кохезия*, вж. [30]. По отношение на тях обаче Пенчев пропуска възможността за позадълбочен анализ в текстови план. Все пак текстовата насоченост се долавя имплицитно. Така например, той изказва доводи против схващането им като част от основното изречение, които са в посока на тяхната по-широка интерпретация в цялостната текстова свързаност [13]. По-важна в текстово отношение е втората от отделените от него две групи: 1) за „лично отношение на говорещия към съдържанието на изречението“; 2) за „отношение между съдържанието на предходното изречение и изречението, в което те са употребени“ [13]. Към нея той дава множество примери на части от абзаци, в които те осъществяват междуизречен-

ски връзки, но не анализира тази им роля. Приносът му към текстовата лингвистика се изразява в конкретния им анализ, който откроява техните особености в български текст в няколко аспекта: семантични групи, интонационно отделение с особена мелодика или пауза; ограничена и специфична синтактична съчетаемост; морфологическа неизменяемост; място спрямо логическото ударение; позиционен анализ и др. Кохезивната им интерпретация обаче остава за следващи автори.

2.2. Вметнати думи и изрази

С оглед на текста, много по-добре е анализирана ролята на вметнатите думи и изрази. Според Пенчев те могат „по-пълно да се определят“ „от гледище на строежа на сложното синтактично цяло и абзаца“ [13]. Те се разглеждат на вътрешноизреченско и междуизреченско ниво, подобно на присъединяването. Най-задълбочено това е направено при „вметнато изречение, отделено от предходното с точка (пауза)“, което „разкъсва „комуникативната връзка между самостоятелните изречения в абзаца“, напр. „*Беше хубав майски ден. (Тъй се почнуват романите). Слънцето...*“ [13]. Така той въвежда отношението *вмятане в абзаца*, при което разграничава следните семантични отношения: „*причина, основание, отъждествяване, изказване по повод на повторен смислов елемент*“ [13]. По отношение на предходния контекст на вметнатите изречения се посочва, че „не се срещат [вметнати] изречения, които да са изказани, без да се съотнасят със смислов елемент от предходното изказване“ [13]. С оглед на следходния контекст е пояснено, че вметнатото изречение „никога не детерминира организацията на следващото изречение, защото между тях няма смислова връзка“, което го отличава от присъединеното изречение [13]. Тук той използва терминология като *сложно синтактично цяло и абзац*.

Разбира се, за вметнатите думи и изрази от текстова гледна точка може да се каже много повече – например за „интерперсоналните, пространствените и темпоралните им измерения в дискурса“, за ролята им при „логически импликации и семантичните следствия“ [33] и др. Все пак обаче Пенчев прави за българския език първия опит за тяхното диференциране по семантични групи (при това със семантика надхвърляща вътрешноизреченска предикация), структурна и прозодична интерпретация, представяйки най-обстойното им монографично описание и до наши дни. Тези резултати са добра основа за задълбочаване на текстовата интерпретация.

3. Източници и влияния

Всяко ново направление в лингвистиката, не може да се разглежда изолирано от влиянията, дали тласък за него. Сред източниците за първите стъпки в текстовата лингвистика на Пенчев се открояват няколко групи.

3.1. Зелиг Харис – американския дискурсен анализ

Междуизреченското присъединяване и въвеждащите и вметнатите изрази изискват нови методи спрямо традиционната лингвистика и дори структурализма на XX в., където изречението е самостоятелна единица. Затова Пенчев се опира на Зелиг Харис – известен с трансформационния анализ, но и един от първите застъпници на текстовия анализ (наречен от него *дискурсен анализ*) в САЩ. Той поставя проблема за „продължаването на дескриптивната лингвистика отвъд границите на единичното изречение“ [31]. В малко по-късна своя статия, цитирана от Пенчев вероятно по руския превод [14], З. Харис заявява, че „тласък за изучаването на трансформациите се яви опитът да се създаде метод за анализ на речевите отрязъци, по-големи от изречение“ [32]. Харис въвежда редица термини на текстовия анализ, като *морфемизаместители*, т.е. анафорични елементи, трансформации в последователността на изречението, *нулеви морфемизаместители* [32] и др. При него трансформациите са връзки между отделни изречения в текста, със сходна семантика, но различен изказ, свързани чрез „нашата интуитивна представа за смислови съотношения“ [32]. Това е различно от трактовката на понашумелия Н. Чомски, за когото трансформациите са между дълбинна и повърхностна структура в рамките на едно и също изречение и имат когнитивно измерение. Подходът на Харис прокарва връзки в текста – между изречения, които могат да се трансформират едно в друго или са преводни междуезикови еквиваленти и така естествено води към текстов структурен анализ.

Пенчев пренася механизма за присъединителните конструкции от З. Харис [32], към българския език, вж. [14]. Вероятно ползва руския превод на Харис от 1962, излязъл в „Новое в лингвистике“, т. 2, заедно с първата поява на труда на Чомски „Синтактични структури“. Това е знаков брой на списанието, легализиращ американските езиковедски идеи за цяла Източна Европа.

Що се отнася до Н. Чомски, в следствие основен източник на Й. Пенчев, в тези трудове той е споменат един единствен път – като Н. Хомски, т.е. приет е руският вариант на името както и при другите автори у нас по онова време. Поводът е правилото му за еднородните

части, което Пенчев адаптира за присъединяването в българския с конкретни контекстови условия [12].

3.2. Съветската школа

Основно, Пенчев изхожда от съветското езикознание, където вече се е появила идеята за *сложно синтактично цяло* [18] (*сложное целое*), [21] и на Л. А. Булаховски за *надфразово единство*. В това отношение „съветската текстова лингвистика изпреварва Запада“ чрез пионерската роля на низвергнатите руски формалисти, вж. [35]. Пенчев се позовава на идеята за надизреченска единица в Академическата граматика на руския език, но всъщност повече на Л. Шчерба [28], вж. [14], и най-много на текстовия подход в стилистичните анализи на В. Виноградов [4], вж. [14], започнати при формализма от 20–30-те години, вж. [20]. Виноградов засяга не само изреченията, но „и по-големи структурни цялости, каквито са монологът и диалогът“ [20]. Пенчев споменава приноса и на А. Пешковский – виден радетел на съветската формална граматика между 1914 и 1928, вж. [17], чиито трудове са подложени на забвение, както и критикувани от водещи езиковеди, като С. Бернщейн и В. Виноградов, през 30-те години. Формализмът му е отново реабилитиран в средата на 50-те, когато се търси отчаяно изход от „застоя в езикознанието“. Вероятно източниците на Пенчев са прииздадените му трудове [17] и [18]. Пенчев се позовава и на А. Мельничук [9] за термин *синтагма*, аналогичен на термина *категория* в американския генеративизъм. В него той вижда термин за обозначаване и на междуизреченското единство. По отношение на въвеждащите думи и изрази негови източници в руския са [24] и [22].

Извън методологическите разсъждения обаче се забелязва, че при конкретните му анализи на съветските източници той основно следва съветски англицисти и германисти: [1, 5, 8, 27, 19, вж. [14]. Донякъде това се дължи на това, че изследванията за руския език са доста стари – от 20-те–40-те години на ХХ в.

3.3. Източногерманските генеративисти

Механизъм за присъединяване на изречение чрез елиптична трансформация Пенчев посочва и при немските генеративисти В. Моч [34] и А. Исаченко (лична комуникация) – Исаченко по онова време вече не е в СССР, а в ГДР [12]. Възможно е влияние на визитите му в Берлинската академия на науките и в Лайпцигския университет в началото на 60-те години, за които съобщава Х. Валтер (лична комуникация). Немската школа е неизменен източник на новото българско езикознание.

3.4. Българска традиция

В българското езикознание като източник на интереса към структурата на текста, макар и непосочен от Пенчев, може да се разглежда „риторико-естетическата доктрина“ [20] на Л. Милетич, Ал. Т.-Балан и Л. Андрейчин, напр. [2]. От нея Пенчев следва по-широкия поглед и съответно интереса към междуизреченските отнoшения.

Що се отнася до конкретните анализирани теми, дотогава в българското езикознание присъединяването е неизследвано, като посочва и К. Чолакова [26]. Относно надизреченския поглед, от българското езикознание Пенчев се позовава само на статия на И. Хаджов [25], единствен у нас, работил преди него по темата. А първообраз на идеята за елиписа в българския език, вж. [12], Пенчев намира единствено при по-ранния И. Саламанов, вероятно в най-известното му съчинение: [23]. И по тази тема, както и по всички други, Пенчев прави връзка с А. Т.-Балан – напр. отбелязва при присъединяването особеното „различно“ значение на съюза *и*, посочено от Балан в [3], цит. по [14], както и използва неговия термин *вмятане*.

По отношение на водещия у нас тогава синтактичен модел, представен в „Български синтаксис“ на К. Попов: [19], Пенчев влиза в доста несъгласия с него, макар и в колегиален дух. Например, той назовава „сказуемно определение“ частта, за която Попов налага термина „съставно сказуемо“ [14]. Освен това, Пенчев го критикува за неточен пример за обособяване, вж. [11], както и за „непоследователност“ при „т. нар. модални обстоятелства, изразени с наречия за логическа оценка“, които според Пенчев са вметнати изрази [13]. Не е съгласен и с непоследователното разграничаване на въвеждащи от съюзни думи, вж. [13], както и не приема немотивираното отделяне на словосъчетание от синтагма при [19].

Изводи

Надизреченските изследвания на Пенчев в периода 1962–1968 попадат на кръстопътя на тенденциите в съветската и американската текстова лингвистика. Следвайки духа на времето, Пенчев прави първите крачки на нашето езикознание в тази област. Надизреченските му анализи на присъединяването, въвеждащите и вметнатите думи и изрази показват завидна осведоменост за новостите в световната лингвистика. Той следва силната си езиковедска интуиция – избира Харис пред Чомски в текстовата интерпретация, доверява се на германските постижения, вече пренесли и развили текстуралността, връща се към позабравения Пешковс-

кий, прави паралели по време на Желязната завеса между идеите на американеца З. Харис от 60-те и на много по-ранния руски учен А. Пешковский – синтез възможен само в приемна културно-езиковедска среда, каквато е българската.

Пенчев навлиза в бялото поле на междуизреченските връзки в българския език, като внася свой поглед към сложните синтактични единства, абзаца и текста, излизайки съзнателно извън рамките на познатите вътрешноизреченски отношения. Синтактичните, семантичните и прозодичните му наблюдения върху тях не губят своята актуалност и днес.

Литература

1. Адмони, В. *Введение в синтаксис современного немецкого языка*. Изд-во лит. на иностр. яз. Москва. 1955.
2. Андрейчин, Л. *На езиков пост*. Наука и изкуство. София. 1961.
3. Балан, А. *Нова българска граматика*. Изд. „Т. Ф. Чипев“. София. 1940. стр. 358.
4. Виноградов, В. *Стиль Пушкина*. Гос. изд. художественной литературы. Москва. 1941. стр. 308.
5. Гальперин, И. *Очерки по стилистике английского языка*. Изд-во лит. на иностр. яз. Москва. 1958.
6. Георгиева, Е. *Обособени части в българския книжовен език*. Изд. на БАН. София. 1964.
7. ГСБКЕ. *Грамматика на съвременния български книжовен език*. Изд. на БАН. София. 1983. стр. 243–261.
8. Карпов, К. *Интонация простого повествовательного предложения в немецком языке*. Труды военного инст. Иностр. языков. вып. 3-4. Москва. 1955.
9. Мельничук, А. *Порядок слов и синтагматическое членение предложений в славянских языках*. Изд. АН УССР. Киев. 1958.
10. Пенчев, Й. Присъединяването като синтактично явление. *Български език*. 1-2. 1962. 61–69.
11. Пенчев, Й. *Конструкции с безсъюзно присъединяване и конструкции с обособяване на части на изречението в съвременния български език*. Славистичен сборник. Изд. на БАН. София. 1963. стр. 209, 211.
12. Пенчев, Й. За синтактичната характеристика на някои случаи на добавяне. *Български език*. 1. 1965. 40–45.
13. Пенчев, Й. *Въвеждащи и вметнати думи и изрази в съвременния български книжовен език*. Изд. на БАН. София. 1966. стр. 3, 19–21, 25, 35–36, 41, 66, 80–81, 85.
14. Пенчев, Й. Присъединяването в съвременния български книжовен език. *Известия на Института за български език*. т. XIII. 1967. стр. 4, 6, 12–13, 26, 32, 35–42, 45, 66–68.
15. Пенчев, Й. *Еднородни части на изречението в съвременния български книжовен език*. *Известия на Института за български език*. т. XV. 1967.
16. Пенчев, Й. Един начин на свързване при непълни изречения. *Известия на Института за български език*. т. XVI. 1968. стр. 653.
17. Пешковский, А. В чем же, наконец, сущность формальной грамматики? *Знамя рабфаковца*. 1–2. 1924. (Пешковский, А. *Избранные труды*. ГУ-ИМП: Москва. 1959).
18. Пешковский, А. *Русский синтаксис в научном освещении*. Госуд. изд., Москва/Ленинград. 1928. (Пешковский, А. *Русский синтаксис в научном освещении*. Учпедгиз министерства просвещения РСФСР. Москва. 1956. 421–422, 455–461).
19. Попов, К. *Съвременен български език. Синтаксис*. Наука и изкуство. София. 1963. стр. 44, 205, 211.
20. Попова, В. *Българската стилистика до 50-те години на XX в.* Унив. изд. „Св. Климент Охридски“. София. 1994. 94, 163–164.
21. Пospelов, Н. Сложное синтаксическое целое и основные особенности его структуры. *Доклады и сообщения Института русского языка*. Москва. вып. 2. 1948. стр. 43.
22. Руднев, А. *Синтаксис осложнённого предложения*. Учпедгиз. Наркомпроса РСФСР. Москва. 1959. стр. 123.
23. Саламанов И. *Учебник по български език за долните три класа на гимназиите, педагогическите и трикласните училища. I–III*. Печ. „Надежда“. Казанлък. 1895.
24. Седун, Е. Сложные конструкции с пояснительно-вводным предложением в современном русском языке. *Научные доклады высшей школы. Филолог. науки*. 1. 1955.
25. Хаджов, И. За някои свързвания в съвременната невезана българска реч. *Училищен преглед*. 5–6. 1935.
26. Чолакова, К. Едно неизследвано досега явление в областта на българския синтаксис. *Български език*. 3. 1967. 287.
27. Шендельс, Е. *О грамматических значениях в плане содержания*. Принципы научного анализа языка. Изд. ВПШ и АОН. Москва. 1959.
28. Щерба, Л. *О частях речи в русском языке*. Русская речь. т. 2. Изд. „Академия“. Ленинград. 1928. (Щерба, Л. *Избранные работы по русскому языку*. Учпедгиз. Москва. 1957. стр. 80.)
29. Boost, K. *Neue Untersuchungen zum Wesen und zur Struktur des deutschen Satzes*. Akademie-Verlag. Berlin. 1955.
30. Halliday, M., Hasan, R. *Cohesion in English*. Longman. London. 1976. p. 15.
31. Harris, Z. Discourse analysis. *Language*. 28(1). 1952. 1.
32. Harris, Z. Co-occurrence and transformation in linguistic structure. *Language*. 33(3). 1957. 283. (Хэррис, З. Совместная встречаемость и трансформация в языковой структуре. *Новое в лингвистике*. 2. 1962. Изд. иностранной литературы. Москва. стр. 529, 562, 575, 583–585.
33. Kanaan, M. Functions of Parenthetical Structures in an English Newspaper. *Adab AL Rafidayn*. 63. 2003. p. 4, 11.
34. Motsch, W. *Syntax des deutschen Adjektivs*. Akademie-Verlag. Berlin [Ost]. 1973.

35. Östman J. Virtanen, T. *Text and discourse linguistics*. Discursive Pragmatics. John Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. 2011. p. 267.

YORDAN PENČEV AND THE BEGINNING OF BULGARIAN TEXT LINGUISTICS

Tzvetomira Venkova
Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Sofia, Bulgaria

Abstract

The article discusses the contribution of Jordan Penčev to the early development of Bulgarian textual linguistics. Between 1962 and 1968 Penčev extended the analysis of language beyond the sentence level, to the relations in the complex syntactic whole and the paragraph. The text presents and analyzes his publications on topics related to textual cohesion and intentionality: appended sentences, introductory and parenthetical words and expressions. Attention is also paid to the intercultural influences motivating the early text-linguistic research in Bulgaria.